

ding van Herman de Coninck daarentegen maakt het leven intenser' (pag. 54) – doet deze werkwijze vreemd aan. Mijns inziens is het werk van bijvoorbeeld De Coninck gelaagder en diepzinniger dan Coolsaet suggereert, en is het niet terug te brengen tot een enkele levenshouding, een enkele moraal. Zoals goede poëzie en goed proza sowieso niet tot één dimensie te herleiden zijn. Want is het mooie van literatuur niet juist dat er geen rechtstreekse en eenvoudige boodschap verteld wordt? En dat heel de dubbelzinnigheid, onbegrijpelijkheid, ingewikkeldheid van het leven erin door kan klinken?

En toch... toch heeft dit boek van Coolsaet veel te bieden. Niet vanwege zijn mening die erin doorklinkt. Wel vanwege zijn belezenheid. *Perspectieven op literatuur* hoeft je niet te lezen. Maar de schrijvers die de revue passeren – naast Philip Roth, Herman de Coninck, Stijn Streuvels en Michel Houellebecq ook Julian Barnes, Albert Camus, Hermann Hesse en Jeannette Winterson -, zijn de moeite waard. Coolsaet heeft mijn interesse voor hun werk gewekt, ook als ik nooit eerder iets van hen gelezen had. Want goede literatuur heeft inderdaad iets te vertellen over leven en dood.

Baart, Andries en Grypdonck, Mieke, *Verpleegkunde en presentie, een zoektocht in dialoog naar de betekenis van presentie voor verpleegkundige zorg*, Uitgeverij Lemma, Den Haag 2008, ISBN 9789059310858, 263 pag., € 32,-.

Door: Drs. Benita Spronk, geestelijk verzorger in VU medisch centrum Amsterdam.

De eerste vraag die op de spoedeisende hulp aan een patiënt die binnenkomt gesteld wordt, is niet: 'wat is er gebeurd?' of: 'doet het pijn?' maar: 'hebt u uw identiteitskaart bij u?' Patiënten die niet acuut zijn, worden naar de wachtruimte verwezen en zijn uit zicht. Zij hebben geen indicatie over de voortgang van de activiteiten en de duur van het wacht-

ten (pag. 186). Wat kan de presentietheorie in deze wereld betekenen? Dat wordt verkend in dit boek dat bestudeert wat de presentietheorie voor de verpleegkundige zorg kan betekenen in zeven uiteenlopende terreinen, van palliatieve zorg tot de spoedeisende hulp.

Dit boek is het resultaat van gesprekken tussen professor Mieke Grypdonck (verpleegkunde) en professor Andries Baart (geestelijk vader presentietheorie) over verwantschap en verschil tussen de gangbare verpleegkundige professionaliteit en presentie. Wat vooral geboden wordt, is een manier om naar de verpleegkundige praktijk te kijken, een presentiebril (pag.18). Wat het meeste opvalt, is dat bij het present zijn niet het systeem centraal staat, het systeem waar de zorgvrager zich door onder andere allerlei protocollen aan heeft aan te passen en in te voegen, maar de mens die om zorg vraagt of die zorg behoeft. Dit betekent een zelfstandige verhouding tot regels en protocollen en een grote mate van eigen verantwoordelijkheid bij de zorggever. We worden als lezer uitgenodigd mee te denken in deze discussie, om zo na te denken over goede zorg.

Het boek start met een korte inleiding in de presentietheorie en een schets van de verpleegkunde. Hierna wordt de plaats van het lijden in de verpleegkunde verkend. Lijden en vooral de nabijheid bij de lijdende, is in de presentietheorie een centraal begrip. Na de verkenning wat presentietheorie en verpleegkunde delen, volgt de bespreking van zeven specifieke doelgroepen, de kern van het boek. Deze doelgroepen zijn: palliatieve patiënten, psychiatrische patiënten, arme chronisch zieken, nierdialysepatiënten, diabetespatiënten, de spoedeisende hulp en de transculturele verpleegkunde. De keuze voor deze velden is in ruime mate bepaald door eigen ervaring van de auteurs of eigen onderzoek. Naast de theoretische interpretaties komt er veel casuïstiek aan de orde. Het boek is bedoeld voor wie nadenkt over het vak van ver-

pleegkundige: docenten, opleiders, gevorderde verpleegkundigen en onderzoekers.

Het meest nieuwsgierig was ik naar de beschrijving van de specifieke doelgroepen. Hier kon ik veel van mijn eigen ervaringen als geestelijk verzorger in herkennen. Het spreekt mij aan dat er zorgvuldig aandacht wordt besteed aan wat de patiënt meemaakt, wat voor hem of haar het lijden van zijn ziekte is. Wat staat er voor de ander op het spel (pag. 22)? Benadrukt wordt dat ook de persoon van de verpleegkundige in de zorg voor de patiënt een rol speelt, terwijl professionalisering en standaardisering juist het persoonlijke zo veel mogelijk willen terugdringen. Dit boek maakt duidelijk dat wat voor een geestelijk verzorger vanzelfsprekend van belang is, ondersneeuwt in de huidige structuren van de gezondheidszorg. Het is daarom te waarderen dat deze grondhouding van presentie zo naar voren wordt gebracht als belangrijk in de verpleegkunde.

Het boek schiet echter soms door als deze 'nobelex matrix' overal overheen wordt gelegd.

In de paragraaf over 'de ontredde van het spoedgeval' komt agressie van patiënten aan de orde. In een aantal gevallen kan agressie verklaard worden uit onzekerheid van patiënten en behoefte aan ondersteuning. Maar hier is veel meer over te zeggen. Ook de veranderde mondigheid en verschillen in culturele achtergrond spelen een rol (pag. 185). In de paragraaf 'onvermijdelijke traagheid' wordt verondersteld dat gewoontes, taboes en gedragingen van allochtonen misschien meer te maken hebben met traagheid van existentiële vragen en minder met uitheemse culturen. Maar dit is een aanname en wordt nergens onderbouwd (pag. 193).

Al met al een goed boek voor de geestelijk verzorger die zich wil verdiepen in wat de presentietheorie voor verpleegkundigen zou kunnen betekenen. Datgene wat je intuïtief veronderstelt en weet als

geestelijk verzorger, wordt in dit boek systematisch onder woorden gebracht.

Swanborn, Peter, *Tot ook ik verwaai*, Uitgeverij Podium, Amsterdam 2009, ISBN 9789057592997, 49 pag., € 14,50.

Door: Barbara de Beaufort, geestelijk verzorger bij SWZ in Wassenaar.

Iedereen die, moe van eigen en andermans woordenvloed in viering, uitvaart of huisblad, op zoek gaat naar een passend gedicht, weet hoe moeilijk dat is. Hè ja, een mooi gedicht, dat sticht en troost en ontroert en in een paar woorden zegt wat ik eigenlijk bedoel. Maar ben je dan eenmaal in je boekenkast of de bibliotheek of op internet beland, dan blijkt dat poëzie zich niet zo gemakkelijk laat inpassen. Er is de afdeling goedbedoeld, met begrijpelijke, al te begrijpelijke gedichten, die vaak een knarsende suikersmaak in de mond achterlaten. Dat is niet wat je voor ogen had. Door naar de 'echte' dichters. Maar wat een lastige, onbeheersbare teksten. Ze gaan niet over wat ik wou zeggen. Ze zijn niet dienstbaar maar willen zelf iets, iets anders, iets verontrustends, waar ik niet om had gevraagd. En de taal is te moeilijk en te meerduldig. Het publiek zal zich ongemakkelijk voelen. Nee, vergeefs gezocht en gebladerd, het is weer niks. Wat is er toch met poëzie! Of is er iets met ons? Denken wij te functioneel, te veel vanuit een product? Hebben wij de eisen van 'de organisatie' om onze aanwezigheid als geestelijk verzorger te verantwoorden zo ijverig geïnternaliseerd dat we zelf ook alleen nog in doelmatige termen kunnen denken? Of is onze drang om te helpen zo groot dat we onze hulp al bij voorbaat op maat willen knippen en in hapklare brokjes op willen dienen, want stel je voor dat iemand zich verslikt? Of dat het niet helpt.

Dat is wat je gaandeweg het lezen van de dicht-